

hogy a kormány az utolsó órában védelmébe vette legnagyobb részét azon ligeteknek, amelyekben ezen faóriások még találhatóak, mert ellenesetben néhány év alatt a mammutfenyő utolsója is a kulturának áldozatul esett volna. Fája könnyű, lágy és merev, de felette tartós, ha a talaj nedvességével összekötésbe jut. Igen alkalmas házak építésére, oszlopoknak és szőlőkarókra, amelyekre nézve Kaliforniában nagy a kereslet. Eleje van véve azonban annak a lehetőségnek, hogy a fakereskedők a kaliforniai erdők ezen óriásait kipusztíthassák.

A Sequoia gigantea még számos időkig fog fennmaradni, mint egyedüli élő tanuja a régmúlt időknek.

Az Über Land u. Meer f. évi 52. száma nyomán:

Gaal Károly.

TÁRCZA.

Erdő- és kertkultura a régi Pesten.

Rohamosan fejlődő fővárosunk egyes intézményeinek multja és történeti keletkezése tekintetében sajátságos tájékoztatlan-ság uralkodik nálunk. Oka ennek jórészt az, hogy fővárosunk adminisztráló körei éppen semmit sem törődnek Budapest történeti kulturájának ápolásával, terjesztésével és mivélésével. Csak így magyarázható az a képtelenség, hogy a Városliget alig száz éves története ismeretében is csak odáig vagyunk, hogy ujságokban, népgyűléseken úgy beszélnek, mintha a Városliget területe valamikor Batthyány József bibornok vadaskertje lett volna, s az ő nagylelkűségéből jutott volna a főváros ezen területhez.

Pedig ez tévedés. Bizonyos, hogy százötven évvel ezelőtt a Városliget mai alakjában nem volt még meg. Egyetlen kiránduló helye az akkori Pestnek a jóval közelebb eső „Biró kertje“ neve alatt ismert közkert, tulajdonképpen „Muszli“ (Mosel) biró kertje volt, amely gondosan parkozva s pávakkal is benépesítve a mai Józsefvárosban terült el, s ilyen volt az üdítő forrásvizéről híres „Éliás kutja“ is a mai Ludoviceum helyén.

Hogy maga a város is üzött már kertészetet a XVIII. században, bár ez még inkább gyümölcs, mint diszkertészet volt, világosan látjuk abból, hogy a „város szigetén“ termő nyári és téli

gyümölcsöket rendszeren nyilvános árverésen szokta eladatni Pest városa. Sőt adataink vannak arról is, hogy a XVIII. század közepén mily ára volt egyes gyümölcsfáknak és facsetetéknek. A mai Dunapart táján, a Csepel-sziget felé fekvő Zakál-kert fái közül körülbelül 1765-ben 74 magastörzsű körte- és almafát vettek fel darabonkint 3 frt becsértékben, 25 szilvafát, darabonkint 30 krajczárjával, két barackfát 3 frtjával, három spanyol meggyfát 1 frtjával s négy diófát szintén 1 frtjával.

Híres és nagykiterjedésű kertek voltak magánosok birtokában is, a Fridvalszky-féle, a Hatvani-kapun kívül, a Cziner szenátoré, a mai Baross-utca táján, a Skopell-féle nagy major, közel a mai Ludoviceumhoz, ugyanott a „Piaristák kertje“, a „Rácz-kert“ stb. Mindezek nagyrészt szakavatott kertészek vezetése alatt álltak, akiknek rendes czéhük is volt a régi Pesten.

Mindekkoráig a mai Városligetnek, mint nyilvános parknak hire sem volt. Területe azonban már ekkor is a főváros tulajdona volt, nem kapta azt sem Batthyánytól, sem mint némelyek hiszik a Grassalkovich hercegektől. Szomszédos volt ugyan az utóbbiak uradalmával, de hogy ahhoz soha sem tartozott mutatják a Pest város levéltárában levő 1778-iki határjárás-i jegyzőkönyvek, melyek a Csepel-sziget felső végétől 50 ölnyire a Soroksárra vezető uton levő dombtól egyenes vonalban a régi Rákos-árok mentén állapítják meg Pest határát, s hogy ez volt a régibb határ is, azt mutatják az akkor ugyanazon helyen talált kerek határkövek, melyeknek egyik oldalán „Pest 1738“, a másikon „Gubacs 1738“ volt bevésve. Az így körülhatárolt területbe, a mai Városliget kétségtelenül beletartozott, az pedig bizonyos, hogy 1738 előtt még nem léteztek a herceg Grassalkovichok.

Csak 1799-ben kelt az a szerződés, melynek alapján Pest városa 24 évre bérbeadta az akkor irtatlan, bozótos erdőt Batthyány József primásnak és utódainak. Az átruházás minden teher nélkül történt, úgy hogy ott a primás akár gazdasági épületeket, akár kéjlakokat szabadon emelhessen, a vendégek ellátására korcsmákat nyithasson s egyáltalán a korcsmajogot a város nevében díjtalanul gyakorolhassa; csupán juhokat nem volt szabad legeltetnie. A bérletidő leteltével pedig az összes építmények, kertek, tavak és sétautak díjtalanul mentek volna át a

város birtokába, melynek azonban a gazdasági épületeket, korcsmákat becsértékben kellett megváltania.

Amellett a város kötelezte magát, hogy az építkezéshez szükséges köveket díjtalanul bocsátja a bibornok rendelkezésére saját bányájából, az ugynevezett „Latomia“-ból, csupán a kőfejtési díj megtérítését igényli s ezzel szemben joga van betekintést nyerni az építkezési tervekbe.

Elvállalta a város azt is, hogy hat hét alatt kiépíti az angol királytól (a mai Király-utca) a városerdőig vezető utat, azaz a városligeti fasort, azt töltésekkel árkokkal körülveszi, kétfelől beülteti a bibornok által szolgáltatandó facsemetékkel, jól felkavicsozza s nagyobb ünnepélyességek alkalmával a bibornoknál összegyűlt vendégek kényelmére a lehetőségig (!) kivilágítja.

Ez utóbbi volt a legnagyobb áldozat, mert a világítás bizony nagy luxus volt még Pest utczáin. Ebben az egyben Buda elébb járt, mert már 1777-ben tett lépéseket az utcák kivilágítására, holott Pest csak 1796-ban követte és pedig meglehetősen kezdetleges olajlámpákkal, melyeket ahelyett, hogy az utca két oldalán keresztülhuzott kötelekre függesztettek volna, mint a külföldi városokban, Londonban, Párisban, inkább a házak falára vagy faoszlopokra illesztettek. De ilyen lámpa is alig volt 600-nál több.

Batthyány bibornok azonban még a szerződés évében meghalt s így álmai, melyeket a Városliget jövője felől táplált, nem teljesültek. Igaz, hogy a szerződés kötelezte volna öcscsét, Tivadart is, de Pest város nem igen bizott a szerződésben s ezért kérdést intézett a helytartótanácsához, hogy folytassa-e a megkezdett utépitést, melyhez kutak furása is szükséges lett volna az ültetvények gondozása miatt. A válasz az volt, hogy hagyják függőben egy időre a dolgot.

Új stádiumba jutott a Városliget ügye 1817-ben, amikor József nádor vette kezébe, az akkoriban alakult szépészeti bizottság élén. Ő karolta fel az eszmét, hogy a Városligetből közkertet csináljanak a szegényebb osztályok szórakozására s véleménynyilatkozatra hívta fel a hatóságot, mikép volna ez lehetséges.

Sok terv merült fel, köztük egy részvénytársaság alakításának eszméje is, melyet azonban rögtön elejtettek, mert belátták, hogy a jövedelem nem kecsegtetne a befektetett tőke kamatainak megtérü-

lésével. Az ellen meg József nádor emelt kifogást, hogy a tanács javaslata szerint 20.000 frt kölcsönt vegyenek föl, melynek kamatai aztán a szépészeti bizottság által legyenek fizetendőek. Annál kevésbbé fogadhatta ezt el, mert a színházi építési költségek már is nagyon megterhelték a bizottságot.

Egyedüli mód az maradt, hogy a polgárok áldozatkészségéhez folyamodtak. Egy bizottságot küldtek ki aláírások gyűjtésére, melynek tagjai voltak: Fellner Benedek városkapitány, Kardeter Tamás közgyám, Liedemann Sámuel és Walthier Ferencz polgárok.

Az aláírási fölhívás kilencz-tíz évi idő alatt lefizetendő 270.000 frtot irányzott elő, mint a Városliget alapítására szükséges összeget s utalt Buda város példájára, hol hasonló módon létesítettek sétányt a bástyán. Hogy a tehetősebbeket adakozásra serkentsék, tervbe vették az adakozók nevének megörökítését is a Városligetben. A nádor is pártolta a nyilvános aláírás formáját s az adakozások megkezdődtek. Kisebb-nagyobb összeggel részt vett benne Pest minden számottevő polgára, különösen kereskedőink s az akkor még nagyszámu pesti görögség.

A polgárok nemes áldozatkészsége hozta tehát létre a főváros egyetlen népies üdülőhelyét. S az igazat megvallva, jobb is ez így; mindenesetre jobban megfelel a népszerű intézmény rendeltetésének, mintha valami kegyuri alapítványnak volna köszönhető.

Várnai Sándor.

KÜLÖNFÉLÉK.

Személyi hir. A földmivelésügyi miniszter az Ornithologiai Központnál alkalmazott személyzet létszámában *Pungur Gyulát*, az Ornithologiai Központhoz berendelt polgári iskolai tanítót a VIII. fizetési osztályba titkárrá, *Csörgey Tituszt* ugyanezen fizetési osztályba adjunktussá, *Schenk Jakabot* pedig a IX. fizetési osztályba asszisztensé nevezte ki,

Felolvasó ülés az Országos Erdészeti Egyesületben. Folyó hó 8-án délután *Róth Gyula*, a közp. erdészeti kísérleti állomás adjunktusa sikerült szabad előadást tartott az Országos Erdészeti